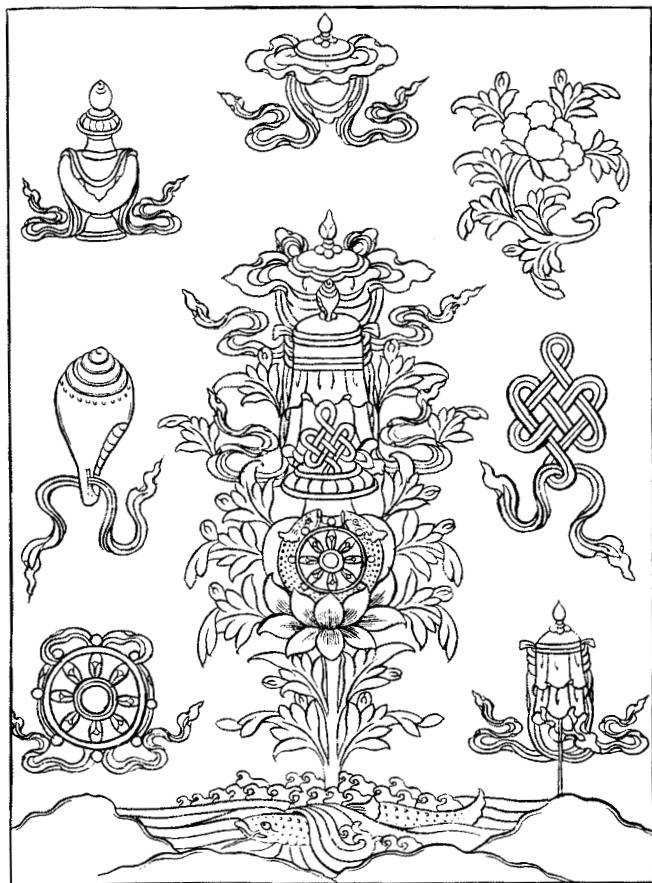

VYŠEHRA D

ČERNÝ MRAK V BÍLÉM

Černý mrak

v bílém

TIBETSKÁ LIDOVÁ POEZIE

PŘELOŽILI JOSEF KOLMAŠ
A JANA ŠTROBLOVÁ

VYŠEHRA D

PŘELOŽILI JOSEF KOLMAŠ
A JANA ŠTROBLOVÁ

Translation © Josef Kolmaš, Jana Štroblová, 2005
ISBN 80-7021-687-5

ODRAZ

MĚSÍCE

*Mezi květem a včelou probudí lásku
vítr, když v lístcích odkryl nach...
Mezi chlapcem a dívkou probudí lásku
písně pastevců v pastvinách.*

(z východního Tibetu)

MLÁDÍ

*Mladá dívka
jak letní kvítí na louce
nad krajem se svou vůní vanout chce.*

*Mladý chlapec
jak volná ryba pod vodou
plyne a pluje sladkou svobodou.*

(Z okolí Bathangu)

(10) DÍVKA JE DIV

*Dívka je div – snad sama krása páva.
Hoch – paví křídla v skromném vzepětí.
Páv bez křídel – ten dálce nezamává
a nad zem nevzletí.*

*Dívka je oblouk luku – jaké divy.
Hoch – tětíva jen prostá, chcete-li.
A sebevláčnější luk bez tětívy
po zvěři nestřelí...*

(Z kraje Jü-šu)

MODLICÍ VÁLEČEK

*Ta dívka – místo prstů květinové úponky –
má jako modlicí váleček pas uzounký.
Zlehka se nese něžnou klenbou z ratolestí...
Modlicí váleček přináší vždýcky štěstí!*

(Z okolí Bathangu)

Ty překrásná!

Tvé vlasy – černá přadena...

Tvář – luna v úplňku, v tmách ztracená...

Tvé oči blikají jak hvězdy v chladných nocích...

Tělo – stvol obživlý a sladce vláčný v bocích...

Škoda!

Čím dražší slzu perly moře roní,

tím nešťastnější je,

kdo nedosáhne pro ni.

(Z kraje Lhokha)

ODRAZ MĚSÍCE

Jsi odraz měsíce.

V jezeře prsty smočím,

chci ho vzít do rukou –

patří však jen mým očím.

(12) BÍLÝ MRAK

*V bílý mrak zahalil se vršek na východě,
jak když ho velký pták skryl za křídlo.
To ty... to ty, má milá Rindzin Wangmo,
za mne obětuješ své kadidlo?*

ČERNÝ MRAK

*Láska mé milé, z níž přechází zrak,
je slunce na umrzlé stráni.
Leč její rodiče jsou černý mrak,
co zlatým paprskům zle brání.*

(Z východního Tibetu)

*Já jsem jak křišťálová váza –
průsvitná zevnitř, zvenčí průhledná...
Ty jsi jak hliněný hrnec –
kdoví, co skrývá v tajemné tmě dna!*

MÁMA MĚ HUBUJE

*Máma mě hubuje a otlouká
a taky má proč, věru...
Boty, co pracně ve dne udělám,
zas v noci rozederu.*

(Z Předního Tibetu)

(14) VĚTŘE ... VODO ...

*Větre, ty můj člun popoháněj!
Vodo, ty jak kuň táhni za něj!
Jistě už jako nevidomá
bloumá ta, co mě čeká doma.*

(Z východního Tibetu)

MILÁČEK NEJDE A NEJDE

*Miláčka vyhlížím, už dlouho, z daleka,
nejde a nejde, nevím o něm ani...
A žebravý mnich, co ho nikdo nečeká,
potlouká se tu kolem bez ustání!*

*Dívka, kterou chci,
za horou vzadu je!
Dívka, kterou nechci,
už do dveří vstupuje!*

(Z okolí Kchang-tingu)

ZA HOROU

*Můj milý žije tam za horou –
jeho zpěv dolétá před horu.
Já pasu ovečky před horou –
mé srdce odlétá za horu.*

(Z východního Tibetu)

(16) BÍLÝ KOHOUTKU

*Ty bílý kohoutku, už kokrhající,
proč jsi tak ranní ptáče?
Vždyť jsme si s milou nestačili dořící,
co v srdci nám zpívá a pláče.*

DVĚ NOCI

*Tu noc, než odešel z domu,
všeho mi řekl sotva polovic,
už kohout křičel přes vrcholky borovic...*

Jak to, že jsi tak krátká, noci?

*Tu noc, kdy jsem ho čekala domů,
srdce mi skákalo jak hříbě, bezbranné,
a kohout zakokrhá ne a ne...*

Jak to, že jsi tak dlouhá, noci?

(Z východního Tibetu)

*Nezajdi, slunce, ani chvílku,
za mrak jak slípka na hřad.
Mne, opuštěnou smutnou dívku,
jenom ty můžeš zahřát.*

PODZIMNÍ VÍTR

*Z hor vane podzim, studený jak kameny,
zežloutlým lesům fičí na kmeny.
Sám, bez rodičů, jimž jde vítr po hrobě –
jakkpak bych nezatoužil po tobě?*

(18) SLOVA, CO PŘI ROZCHODU ZNĚJÍ

*To dívčí sbohem – slova, co při rozchodu
znějí –*

je jako hlas tetřeva.

*Čím dále jsi od něj, tím doléhá naléhavěji,
tím víc v uchu prodlévá.*

MÉ SRDCE ZŮSTALO U TEBE

*Pták letí vysoko u nebe,
jeho stín pobíhá po zemi.
Musel jsem odejít...*

Co je mi?

Mé srdce zůstalo u tebe.

(Z okolí Lhasy)

*Můj milý poslal mi psaní,
moc pěkně psané, jak vidím.
Já však číst neumím ani
a požádat jiné se stydím.*

(Z východního Tibetu)

ŽELEZNÝ PRSTÝNEK

*Nechci ten prstýnek ze stříbra,
ten ze zlata,
byť nejdražší byly...
Mám nejradši železný prstýnek,
který mi dal
můj milý.*

(Z okolí Nagčhukhy)

(20) NE Ť U KEJ!

*Slyšeli by tě – neber za dveře,
neťukej, nezacinkej petlicí!
Když opravdová touha v tobě vře –
petlici zlehka odstrč jehlicí.*

PRVNÍ MILOVÁNÍ

*Poprvé jsem se s tebou milovala
tam na stráních Ngori.
Pražádný z lidí o tom neví,
jen květiny, ptáci, hory.*

*Cizí ať hledí třeba celý den,
s klidem snesu ten pohled láskyplný.
A ty se jenom jednou podíváš –
už zvedají se ve mně bílé vlny.*

*Písně těch druhých kolem hlavy mé
míjejí, minou, i když znějí známě.
Ale tvůj letmo zabrouknutý tón
v srdci jak ruka poznamenává mě.*

(Z okolí Nagčukhy)

TVŮJ ZPĚV

*Než jsme se znali, věřili jsme očím:
mluvily za nás mlčky, bez záchvěvu...
Teď za tebou, ač nevím, kam to vkročím,
jdu poslepu, jdu v patách tvému zpěvu.*

(Z východního Tibetu)

(22) MILUJÍCÍ SE MANŽELÉ

*Manželé, kteří bez lásky žít nechtějí,
jsou jak staré zrcadlo z blyštivé mědi.
Čím víc je hladíš, tím se leskne čistěji,
tím jasnější obraz tvé tváře z něj hledí.*

(Z kraje Kongpo)

LÁSKA

*Láska, ta ze slov, je rosa.
S horkem když potká se,
odplyne přes daleká luka.
Láska, ta od srdce, je rytina v kameni –
trvá, ač kámen už puká.*

(Z okolí Čamda)

*Naše láska
je lávka,
vratká,
jen z vrbového proutí.*

Nalevo

stoupneš,

doprava

se hroutí,

napravo

stoupneš,

doleva

se kloní.

*Zdaž vydrží nám
letos jako loni?*

Tibet, krajina krutá, drsná, sveřepá, není jen tajuplnou zemí sněžného muže yetti či romantického snílka Mipama – „lámy s Paterou moudrostí“, tolik lákající ty, kdo se s oblibou pachtí za vším, co je vzdálené a nedostupné. Tibet je zemí tvrdé, často až nemilosrdné přírody, ale má také pro své obyvatele ne jeden půvab, ať už to jsou nebetyčné štíty Himálaje na jihu, hluboká údolí khamských řek na východě, nekonečné, do Vnitřní Asie se táhnoucí stepi Čangthangu na severu, nebo kraj posvátných jezer a hor na západě, kde pramení Indus a Brahmaputra.

K osídlení Tibetské náhorní plošiny s jejím nevládným podnebím došlo poměrně pozdě. Předkové dnešních Tibeťanů – Čchiangové, Nakhiové a další – žijící původně při horních tocích řek Chuang-che a Jang-c'-ťiangy v lesích jihozápadní Číny, se rozšířili do údolí řeky Cangpo (Brahmaputry) teprve ve 4. a 5. století našeho letopočtu. V sedmém století zde založili první tibetský stát s pevnou ústřední vládou a čilým kulturním ruchem doma a rozsáhlou vojenskou i diplomatickou aktivitou v zahraničí. Do téže doby spadá i uvedení buddhismu z Indie a vytvoření vlastního tibetského písma. Obojí mělo pro další rozvoj, náplň a zaměření tibetské vzdělanosti dalekosáhlý význam. Díky bezprostřednímu blahodárnému styku s tehdejšími vyspělými civilizacemi sousední Číny a Indie mohla se i v Tibetu zrodit svérázná duchovní kultura, jež pak v průběhu dalších století sama výrazným způsobem spolupůsobila na kulturní rozvoj v řadě zemí Vnitřní Asie.

Tibet, nazývaný někdy „zemí knih“, je příslovečný svým bohatým a neobyčejně různorodým literárním dědictvím. Tibetské písemnictví se může pochlubit památkami nejen úctyhodného stáří, sahajícími hluboko do 8. století, nýbrž i díly ve světovém měřítku vskutku ojedinělými, jakými jsou kupříkladu oba velké

- (116) soubory buddhistické překladové literatury – Kandžur a Tan-
džur, čítající dohromady na půl páta tisíce knih, a mnohá díla
další.

Tibetáné sami dělí své písemnictví do dvou základních kate-
gorií. Do první zahrnují díla v užším slova smyslu náboženská,
čerpající látku z náboženské atmosféry či dokonce z církevního
prostředí, a do druhé řadí díla, jež s buddhismem souvisí jen
nepřímo, anebo s ním nesouvisí vůbec. K první skupině počí-
tají především všechnu literaturu překladovou (hlavně ze sans-
krtu a čínštiny), dále vlastní nábožensko-filozofickou tvorbu,
ale také kupříkladu tradiční literaturu dějepisnou (letopisy,
kroniky, genealogie, díla o původu a rozšíření buddhismu atd.),
legandy a životy buddhistických svatých. Druhou skupinu, kte-
rá byla vždy jaksí na okraji hlavního zájmu tibetských autorů,
tvorí krásná literatura v pravém slova smyslu – povídky a báje,
příspěvky a mudrosloví, eposy, divadelní hry, poezie, písně...

Pokud jde o poezii, která nás v této souvislosti zajímá pře-
devším, Tibetáné rozlišují jednak poezii umělou, jednak poezii
lidovou. S umělou poezií se setkáváme v dílech náboženského
charakteru (hymny, ceremoniální zpěvy, modlitby atd.), ale
také v pracích historických a životopisných, kde poetické pa-
sáže zdobí zpravidla začátek a konec díla, případně kapitol,
anebo kde se jimi prokládá text. Rovněž v divadelních hrách
nachází tento druh poezie hojně uplatnění. Kromě toho jsou
známá i samostatná básnická díla, jako kupř. Milarápův
(1040–1123) Gurbum (*Mgur-'bum*) neboli Sto tisíc zpěvů,
nebo Künga Gjalčchänovo (tzv. Sakja-pandita, 1182–1251)
Legšä (*Legs-bšad*) neboli Aforismy a další. Tato poezie byla po
staletí výsadou i výhradní doménou buddhistické církve a jejích
vzdělaných příslušníků. Po formální stránce se řídí složitými
a přísnými pravidly staroindické verzologie a metriky (verše
o sedmi až jedenácti i více slabikách) a po stránce obsahové
zpracovává látku převážně náboženské povahy. Až na výjimky
je to poezie syžetově jednotvárná a chabě imaginativní.

Vedle umělé poezie, která je zapsána písmem a uchována v knihách, existuje v Tibetu hojně rozšířená poezie lidová. Je to typická orální tvorba širokých lidových mas, které si přes veškeren útlak světských feudálů a buddhistické církve dovedly uchovat živé a bezprostřední nazírání skutečnosti, nijak nezatížené buddhistickou scholastikou a dogmatismem. Jejich životní zkušenosti i osobní pocity nacházely spontánní odraz a vyjádření právě v této oficiálně neuznávané, o to více však mezi lidem oblíbené tvorbě – v písních lyrických i pracovních, ve verších se sociální notou či satirickým ostnem, ve vtipných a duchaplných popěvcích, trefných přirovnáních, didaktických poučeních i rozmarných říkankách. V Tibetu se na tento druh umění nikdy nepohlíželo jako na poezii hodnou toho jména, která by stála za písemné zachycení (teprve v posledních letech je v Tibetu věnována větší pozornost sbírání, zapisování a studiu lidové poezie, písní, pohádek a dalších projevů lidové umělecké tvořivosti).

Tibetské slovo lužä (*glu-gžas*), jímž je tato tvorba souhrnně označována, znamená „píseň“. V písni, jako snad v žádném jiném projevu lidového umění, se projevuje charakter a temperament lidu, v ní se bezprostředně zračí všechny jeho strasti i slasti – jeho láska i hněv, radost i bolest, touha i stesk. Lidová píseň, jejíž přirozenou inspirací a nevysychajícím zdrojem je každodenní život tibetského zemědělce či pastevce, provádí také veškerou jejich činnost – zní při práci na poli i na pastvišti, zkracuje dlouhé pochody v karavanách a samozřejmě nechybí ani při námluvách a milostných hrách mladých.

Celé nepřeborné bohatství tibetských lidových písní a lidové poezie vůbec lze rámcově rozdělit do dvou skupin. Do první z nich patří píseň lu (*glu*), což jsou svého druhu situační verše tryskající z okamžité potřeby lidového umělce a vyjadřující jeho vnitřní pocity, stavy, nálady apod. Recitují se individuálně a bez hudebního doprovodu. Zvláštní skupinu mezi nimi tvoří „řadové písně“, jejichž přednesu se účastní více osob, mužů i žen,

- (118) stojících v řadě proti sobě. Předvádějí se ponejvíce o novoročních svátcích a při svatebních obřadech.

Druhou skupinu tvoří písně ža (*gžas*), přednášené kolektivně a většinou i za hudebního doprovodu (píšťala, loutna, dvoustrunné housličky apod.) a zpravidla spojované i s tancem či jiným pohybem. K písním ža se tradičně počítají:

„Domácí písně“, původně předváděné v šlechtických domech (odtud jejich název) pro potěšení jejich zámožných obyvatel. Během poměrně dlouhého historického vývoje těchto písní (první jsou známy již z přelomu 17. a 18. století) prošel zásadní změnou zejména jejich hudební doprovod, obohacený postupem doby o hudební nástroje, často cizího původu.

„Kolové písně“, dodnes rozšířené a oblíbené zejména mezi venkovským obyvatelstvem. Je to kolektivní zpěv a tanec, při kterém muži a ženy, držíce se za ruce, utvoří kruh, pohybují se tu napravo, tu nalevo a zpívají přitom buďto sborem, anebo se mužská část střídá s ženskou. Text těchto písní je dán předem, anebo bývá improvizován podle momentální situace, nálady nebo potřeby účinkujících.

„Horské písně“ neboli písně horalů zpívané pod širým nebem. Bývají zpravidla vícesloké a počet veršů v jednotlivých strofách nemusí být pevný. Je to nejčastější forma písní milostných a nejoblíbenější způsob milostné zábavy mladých lidí, proto mívají nezřídka podobu dialogu mezi chlapcem a dívkou (verše tohoto typu jsou v našem výboru zahrnuty do oddílu *Ztečení sněžné hory*).

„Abecední písně“, nazývané tak proto, že každý verš začíná jiným písmenem v pořadí tibetské slabičné abecedy (ka, kha, ga, nga atd.). Tento typ básní, připomínající akrostich, je oblíben zejména v milostné korespondenci. Veršů bývá obvykle třicet, jako je třicet písmen tibetské abecedy.

Termín ža nacházíme dále ve spojeních, označujících jednotlivé místní či krajové písně, jako jsou písně Horního, tj. západního Tibetu, písně z Khamu neboli z východního Tibetu atd.

Tibeťané ve své většině jsou lidé prostí a otevření a svou bezelstností připomínají děti. Nade vše milují svou „Sněžnou zem“, její hory, řeky a údolí, mají rádi svět rostlin, zvířat a lidí. A to všechno také nachází svůj odraz v jejich poezii. Jejimi velkými, stále a znovu se vracejícími tématy jsou především láska dvou mladých lidí, často vyjádřená v alegorii, radost z jejich setkání i stesk vzájemného odloučení, dále příroda (častými obrazy nebo symboly jsou hora, řeka, louka, stráň, slunce, měsíc, duha, mrak, zlato, tyrkys, perla, broskvoň, jiva, jablko, kůň, jak, ovce, páv, kukačka, papoušek, včela atd.), rodný kraj a jeho půvaby, vzpomínky na dětství, domov a matku, ale také ohlasy těžkých životních a pracovních podmínek, smutek stárnutí apod. Třebaže mytologický element je v těchto básních omezen na minimum, přesto i v nich se setkáváme v narážkách či jinotajích s některými náboženskými motivy (Buddha, láma, modlicí váleček, klášter, drak atd.), podanými nejednou s lehce antiklerikální notou. Dešifrovat pravý smysl jinotajné básně nemusí však být vždycky snadné, neboť to předpokládá dokonale rozumět tibetskému způsobu myšlení a obrazného vyjadřování a znát i dějiny, kulturu a obyčeje tohoto lidu.

Jazyk tibetské lidové poezie, prostý a jadrný, má ze všeho tibetského písemnictví nejbližší k běžné hovorové mluvě, proto je lidová poezie tak dobře srozumitelná nejširším vrstvám lidu. Na rozdíl od naší lidové poezie je však přece jenom jakoby poučenější literárními předlohami, které vytvářeli a lidovému tvůrci zprostředkovávali učení kněží – lámové, je v ní vedle celkového patosu patrná určitá vyumělkovanost básnického příměru a sem tam i rétoričnost, vyskytující se zejména u veršů návodných a moralistních.

Verš tibetské lidové poezie má přitom poměrně jednoduchou stavbu. Nepracuje se v něm s délkou hlásek ani s přízvukností, ani rým není všeobecně rozšířený (vyskytuje-li se přesto, je to jev čistě náhodný, který souvisí pouze s mluvnickou stránkou věty), a spíše se vychází z pevného počtu slabik ve verši a z jejich tónovosti. Mezi verši se kromě toho uplatňuje někdy

- (120) zásada paralelismu. Tibetský verš tak svou pravidelností a zpěvností poněkud připomíná rytmizovanou prózu či deklamační umění. K nejrozšířenějším a také nejoblíbenějším básnickým formám patří strofa, případně více strof, o čtyřech verších, každý po šesti (řídčeji osmi) slabikách. Takovým básním se pro jejich krátký tvar říká tangthung-ža (*gtang-thung gžas*) neboli krátké písně.

Náš výbor, obsahující v deseti oddílech 149 básní, se zaměřuje výlučně na tuto kategorii krátkých písní. Přináší jak ukázky písní lu (zejména všechna zde zařazená poezie 6. dalajlámy, ale i některé jiné básně), tak i ukázky písní ža, z nichž jsou ve výboru nejhojněji zastoupeny horské písně lažä. Byly posbírány prakticky na celém rozlehlém území etnického Tibetu. Je zde zastoupen vlastní Tibet (provincie Ü neboli Přední Tibet, Cang neboli Zadní Tibet a Čangthang neboli Severní pláň) ukázkami z Gjance, Kongpa, Lhokhy, Nagčukhy, Norgjä a Žikace. Východní Tibet neboli Kham (včetně západní části čínské provincie S'-čchuan) reprezentují ukázky z oblasti Bathangu, Čamda, Kandze, Kchang-tingu alias Darcenda (Ta-tien-lu), Maj-er-ma, Ngapy a Tao-fu (Tawo). Z Amda na severovýchodě (dnešní čínská provincie Čching-chaj) pocházejí písně z tibetského národnostního kraje Jü-šu a z Labrangu (Sia-che). Poezii 6. dalajlámy možno řadit k oblasti Předního Tibetu, kde je Lhasa hlavním městem.

Třebaže o zařazení básní do jednotlivých oddílů rozhodovala především jejich stránka významová, nikoliv aspekt jejich provenience, snažili jsme se zároveň upozornit svým členěním i na různorodost a pestrost básnických forem. Proto jsme základní téma lásky a milování, nejšířeji zastoupené v oddílu *Odraz měsíce*, kvůli přehlednosti různých formálních útvarů dále členili do několika skupin. Do jedné jsme zařadili básně psané formou jakýchsi trojobrazců, v nichž je k vyznění či zdůraznění ústřední myšlenky užito principu gradace (*Tři zlaté kvítky*). Jinou skupinu představují básně stavěné na paralelním či kon-

trastním řazení obrazů, metafor a motivů ve verších (*Voda s mlékem*). Formu typického milostného dialogu mezi chlapcem a dívkou mají verše zařazené do oddílů *Ztěčení sněžné hory*. Alegoričností se vyznačují verše v oddílu *Studánka, kde jsi pil poprvé*, zatímco satiricky laděné rady a morality jsou obsahem básní v oddílu *Ohnivá paprika*. (121)

Kromě čistě milostné poezie jsme do výboru zařadili i ukázky z veršů, v nichž převládá sociální tón a ohlasy těžkých životních a pracovních podmínek tibetského lidu (*Sníh ve mně*), dále několik básniček s lehce antireligiózní notou, jež nejsou v Tibetu zdaleka tak ojedinělé, jak by se mohlo nezasvěcenému na první pohled zdát (*Černý mrak v bílém*), a konečně několik veršů o lásce k domovu a krásách rodného kraje, o matce, vzpomínkách na dětství a o smutku stárnutí (*Vůně tibetských sosen*).

U všech básní zařazených do vyjmenovaných devíti oddílů jde o tvorbu lidovou, tedy z hlediska jejich autora či autorů o tvorbu v podstatě anonymní. A tak jako nelze stanovit autora těchto básní, nelze určit ani dobu jejich pravděpodobného vzniku. Většina badatelů-tibetologů se však shoduje v názoru, že se tu jedná o poezii starou, jejíž některé výtvořky kolují v Tibetu již celá staletí.

Vedle této anonymní poezie jsme do závěrečné části výboru zařadili samostatný oddíl nazvaný *Písně nepovedeného dalajlámy*, obsahující poetickou tvorbu připisovanou 6. dalajlámovi Cchangjang Gjamcchovi (1683–1706). Tento pozoruhodný buddhistický velekněz, který se cítil více doma v bujarém prostředí lhaských čajoven nežli v temných celách svého paláce na hoře Marpori, žije dosud v paměti lidu a v jeho legendách, předávaných z pokolení na pokolení. Vypráví se o něm kupříkladu, že jakmile na město padla noc, opouštěl tajným vchodem Potálu a odebíral se v přestrojení ke svým milenkám, jež ho znaly pod krycím jménem. Když s nimi strávil noc v bujném veselí, vracel se chvatně domů, aby nezmeškal ranní pobožnost...

(122) Jednou však v noci napadl sních a dalajláma při pozdním návratu nezpovozoval, že zanechává na zemi otisky svých chodidel. To teprve k ránu zjistil sluha, který měl za to, že se k veleknězi někdo potají vloupal, i jal se hned zjišťovat, odkud stopa vede. Ta ho přivedla do nevěstince. Když byly posléze stopy identifikovány, vyšla celá pravda najevo a byla z toho velká ostuda. Dalajláma roztrpčen aférou si posteskl v básni *Kdo jsem*:

Hej, pse, ty starý huňáči můj strakatý,
jsi hlídač, ale nevěš se mi na paty!
Neprozrad', že jsem unik z temna cel
a do kláštera se až ráno navracel!

K milé jsem šel, skryt v noci jako ve sluji,
napad však sních, je vidět stopy – zvěsty...
Víš přece: dokud v Potále se zdržuji,
jsem Rindzim Cchangjang – dalajláma šestý;

ale když pobývám tam dole v Lhase,
jsem Dangezang Wangpo. – Zpustlík skrývá se!
Nic už teď není neznámé a tajemné –
řádka stop jdoucích sněhem prozrazuje mne...

Nevázaný a romantický způsob života tohoto „nepovedeného“ dalajlámy, tak očividně v rozporu s jeho vznešeným stavem, budil sice nelibost v jistých kruzích církevní hierarchie, na druhé straně však získával mladému veleknězi sympatie a lásku prostých lidí, kteří v dalajlámově nekonformním chování spatřovali především výsměch zkostnatělosti a pokrytectví buddhistické církve. Později se dalajláma dostal do konfliktu i se světskou mocí v Tibetu, tehdy představovanou mongolským chánem Lhabzangem (1703–1717) a jeho čínským patronem, císařem Kchang-si (1662–1722). Jejich společnému úsilí se nakonec podařilo nejen přimět dalajlámu k rezignaci, ale dosáhli i jeho vyhoštění ze země. Zemřel cestou do Číny, kam byl násilím deportován, dne 14. listopadu 1706 ve věku pouhých 23 let – prý na vodnatelnost.

Svévolný čin mongolského uzurpátora vyvolal mezi lidem (123)
rozhořčení, které se ještě více vystupňovalo, když Lhabzang
rok nato představil svého kandidáta na dalajlámovský stolec,
jímž byl Ngawang Ješe Gjamccho (1707–1717), údajně jeho
vlastní syn. Tibetští lidé ani klérus tohoto lžidalajlámu nikdy ne-
uznali a po Lhabzangově smrti byl vyhlášen se zpětnou plat-
ností 7. dalajlámou rodák lithangský Lozang Kalzang Gjamccho
(1708–1757). V jeho volbě spatřoval lid naplnění předpovědi
6. dalajlámy, jak ji vyjádřil v básni *Jeřábe, můj ptáku bílý*.

Jeřábe, jeřábe, můj ptáku bílý,
máš přece křídla, půjč mi je zatím.
V dalekých krajích se zdržím jen chvíli,
jen k Lithangu zaletím a zpět se pak vrátím.

Z básnické tvorby 6. dalajlámy, která představuje jen nepa-
trný zlomek ostatní jeho literární činnosti, se zachovala pouze
nevelká sbírka 62 kratičkových básní, nazvaná prostě *Písně*.
Dnes je již téměř nemožné rozhodnout, které z těchto básní
jsou vlastním výtvorem dalajlámovým, které jen někde slyšel
a zaznamenal a které byly jeho jménu pozdější tradicí připisány.
Jak vyplývá z jejich obsahu, jde většinou o verše, v nichž pře-
vládá milostná nota. Třebaže při pořádání těchto básní pro náš
výbor bylo nutné zachovat jejich původní řazení a po formální
stránce respektovat jejich odlišný charakter, přesto po stránce
významové můžeme i u nich vyčlenit ne jeden z oddílů, v něž
jsme dělili ostatní lidovou poezii. Kromě přímého zobrazení lá-
sky zde nacházíme básně jinotajné (*Pozdě, Ptáček a jáva, Jablíčko*),
moralistní (*Jestli zem na povrchu taje, Poučení*),
satiricky či posměšně laděné (*Záletník, Tajemství, Krotitel-
ské umění*) i verše s antiklerikálním ostnem (*Poustevník, Ces-
ta ke svatému lámovi, Známá tvář, Jak lapená včela*) atd.

Při tlumočení tibetské poezie jsme usilovali o překlad, jemuž by
nechyběla prostota a svěžest originálu, a který by byl zároveň
dobře srozumitelný i bez komentáře. Úmyslně jsme se ve své

- (124) práci nevyhýbali jistě naivitě a moralizování i občasnému opakování a rozvádění stejných symbolů a motivů, neboť nakonec i to patří k bezprostřednosti a svéráznosti původní předlohy. Pravidelnost a rytmičnost tibetského verše jsme se v překladu snažili důsledně nahradit rýmem, deklamativnost melodičností a tam, kde to originál přímo napověděl, jsme se nebránili uplatnit i názvuky lidové poezie naší.

Tibet, jeho krajina, lid a obyčej jsou u nás poměrně dobře známé z relativně hojné literatury cestopisné, původní i přeložené, a také z několika prací odborných. Pokud však jde o poznání vlastní tvorby samotných Tibeťanů, především jejich písemnictví a jiných projevů ducha, jsme na tom již mnohem hůře. Zatím máme totiž v češtině pouze dvě díla přeložená přímo z tibetského jazyka – Lu Dubův *Strom moudrosti (Moudrosloví tibetského lidu)*, vydaný nakladatelstvím Melantrich v roce 1952, a anonymní *Bajku o ptáčích a opicích*, kterou v roce 1965 vydalo Nakladatelství československých výtvarných umělců.*

Platí-li o tibetském písemnictví, že je stále ještě popelkou ve světové i naší překladové literatuře, platí to tím více o tibetské poezii, a zejména poezii lidové. Ta byla dosud překládána jen málokde a pokud vycházela u nás, pak jen časopisecky.

Přistupujeme-li tedy k vydání tohoto rozsáhlejšího výboru z tibetské lidové poezie, chceme tím jednak rozšířit dosavadní skrovnou řadu výpovědí o Tibetu od Tibeťanů samotných, jednak i u nás přispět k lepšímu poznání a ocenění kulturního dědictví tibetského lidu.

Josef Kolmaš (1976)

O B S A H

ODRAZ MĚSÍCE

- Písně pastevců -- 9
Mládí -- 9
Dívka je div -- 10
Modlicí váleček -- 10
Ty překrásná! -- 11
Odraz měsíce -- 11
Bílý mrak -- 12
Černý mrak -- 12
Křišťálová váza -- 13
Máma mě hubuje -- 13
Větre... Vodo... -- 14
Miláček nejde a nejde -- 14
Dívka, kterou nechci -- 15
Za horou -- 15
Bílý kohoutku -- 16
Dvě noci -- 16
Nezajdi, slunce -- 17
Podzimní vítr -- 17
Slova, co při rozchodu znějí -- 18
Mé srdce zůstalo u tebe -- 18
Psaní -- 19
Železný prstýnek -- 19
Neťukej! -- 20
První milování -- 20
A ty se jenom jednou podíváš -- 21
Tvůj zpěv -- 21
Milující se manželé -- 22
Láska -- 22
Vratká lávka -- 23

TŘI ZLATÉ KVÍTKY

- Tři zlaté kvítky -- 27
Ještě -- 28
Sen -- 29
Patří sice jiným -- 30
Nikdo o nás dvou neví -- 30
Nebýt tebe -- 31
Proč? -- 32
Pýcha -- 33
Dívka z dalekého kraje -- 34
Všecko jde -- 35
Hosté -- 36
Kde je mi nejlíp -- 37
Kůň, jelen a dívka -- 38
Na koni jezdit musíš tady -- 38
Moudré rady -- 39
Spolu -- 40
Záliba -- 41

VODA S MLÉKEM

- Milenec v dáli -- 45
Zlatá hora s pannou -- 45
Nač je, děvče, krása tvá -- 46
Velké vyznání -- 46
Nehledej ženu v domě boháčově -- 47
Mne a tebe nerozdvojí -- 47
Voda s mlékem pomíchaná -- 48
Zhrzený milenec -- 48

ZTEČENÍ SNĚŽNÉ HORY

- Ztečení sněžné hory -- 51
Až uzraje plod -- 52
Věř své milence -- 52
Drak -- 53
Člun -- 53

SNÍH VE MNĚ

Bez konce -- 57

Jídlo z nebe -- 57

A kdyby se hora v máslo proměnila -- 58

Všemocný Buddho! -- 58

Když nemám peníze -- 59

Tělo mi nepatří -- 59

Tolik písní -- 60

Loutna -- 60

Radost a bolest -- 61

Sníh ve mně -- 61

Stesk vypovím jen hoře -- 62

VŮŇ TIBETSKÝCH SOSEN

Jaro, léto, podzim... -- 65

Vůně tibetských sosen -- 65

Neklid -- 66

Tam na břehu jezera Nam -- 66

Bílý zajíc v terči luny -- 67

Perly, perly, perličky -- 67

Přání -- 68

Odejdu do Pemaka -- 68

Smutek po matce -- 69

Tulák -- 69

Můj kraj -- 70

STUDÁNKA, KDE JSI PIL POPRVÉ

Stráň -- 73

Jediný květ -- 73

Netlačte se na mne tolik! -- 74

Pivoňka -- 74

Protěž -- 75

Led -- 75

Zlatá rybka -- 76

Bílá volavka -- 76

Nový kůň -- 77
Střásáš jen rosu -- 77
Opadalé listí -- 78
Zlato -- 78
Pramínek -- 79
Studánka, kde jsi pil poprvé -- 79

OHNIVÁ PAPRIKA

Netřeba -- 83
Milování se uč u lovce -- 83
Jaký nápad! -- 84
Sotva překročíš práh -- 84
Ohnivá paprika -- 85
Nezdržíš srdce dívky -- 85

ČERNÝ MRAK V BÍLÉM

Nejsem Avalókita na oltáři -- 89
Kdybych na svaté učení myslel jak na tebe -- 89
Černý mrak v bílém -- 90
Nevytýkej dalajlámovi -- 90

PÍSNĚ NEPOVEDENÉHO DALAJLÁMY

Milenčin obličej -- 93
Stvoly, cos loni je zasadil -- 93
Perla -- 94
Zjevení -- 94
Plod z horních větví -- 95
Nespím -- 95
Období květů -- 96
Jinovatka -- 96
Záletník -- 97
Nevěrný milenčin pohled -- 97
Děvče z tržiště -- 98
Praporek pro štěstí -- 98
Co je vryto v srdci -- 99
Pečeť -- 99

Topolovka -- 100
Poustevník -- 100
Cesta ke svatému lámovi -- 101
Známá tvář -- 101
Láska až za hrob -- 102
Jak lapená včela -- 102
Jen tyrkys -- 103
Když milence cestou svede náhoda -- 103
Tajemství -- 104
Pozdě -- 104
Úbytě -- 105
Milou mi sebral zloděj -- 105
Nestálá milenka -- 106
Dívka z vlčího rodu -- 106
Útěk -- 107
Když se dá skála s vichřicí dohromady -- 107
Jestli zem na povrchu taje -- 108
Stůj pevně -- 108
Kukačka z kraje Mön -- 109
Krotitelské umění -- 109
Hloubky a dálky -- 110
Papoušek -- 110
Kdo jsem -- 111
Má bílou duši -- 111
Jeřábe, můj ptáku bílý -- 112
Co si o mně lidé povídají -- 112
Ptáček a jíva -- 113
Kdy se my sejdeme -- 113
Jablíčko -- 114
Poučení -- 114

Doslov -- 115

Dodatky k 2. a 3. vydání -- 125 / 126

Ediční poznámka -- 127

Výtvarný doprovod -- 128

EDICE
verše
SVAZEK
(17)

ČERNÝ MRAK V BÍLÉM
TIBETSKÁ LIDOVÁ POEZIE

Přeložili Josef Kolmaš a Jana Štroblová
Uspořádal a doslov napsal Josef Kolmaš
Vazbu navrhl a graficky upravil Vladimír Verner
Vydalo nakladatelství Vyšehrad spol. s r. o.,
v Praze roku 2005 jako svou 682. publikaci
Vydání třetí. Stran 136
Redigovala Blanka Koutská
Odpovědná redaktorka Marie Válková
Vytiskla tiskárna Ekon, Jihlava
Doporučená cena 158 Kč

Nakladatelství Vyšehrad spol. s r. o.,
Praha 3, Víta Nejedlého 15
e-mail: info@ivysehrad.cz
www.ivysehrad.cz

ISBN 80-7021-687-5